اربعین حسینی راهبردی برای وحدت اسلامی

نویسنده: حجت الاسلام والمسلمین دکتر سید محمد اکبریان

عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

مقدمه

وحدت اسلامی یکی از مسائل بنیادین دین اسلام است که بسیاری از ارزشهای اخلاقی، فقهی اقتصادی سیاسی و فرهنگی بر پایه آن بنا شده در آیات و روایات دینی مورد تأکید قرار گرفته و برخی احکام و تکالیف دینی بر مبنای آن تشریع شده است. همچنین برخی احکام فقهی بر اساس آن قابلیت تغییر و تبدل می یابد. رفع نزاع میان مسلمانان و ظلم بر آنها از سوی دشمنان جز با چنگ زدن بر ریسمان وحدت میسر نیست برای رسیدن به وحدت اسلامی باید عناصر ایجاد آن را در میان احکام، تعالیم و مسائل تاریخی جهان اسلام جستجو کرد. یکی از این عناصر استفاده از ظرفیتهای شخصیتی امام حسین ا و قیام آن حضرت و همه حرکت ها و نشانه های وابسته به آن حضرت است که یکی از مهم ترین آنها در زمان حاضر راهپیمایی عظیم اربعین است. راهپیمایی اربعین در جهت وحدت بخشی جهان اسلام، ضمن آنکه میتواند بستری برای بهره برداری آگاهان و اندیشمندان اسلامی باشد دشمنان وحدت اسلامی را وحشت زده میکند؛ از همین روست که دشمنان می کوشند با بایکوت خبری این حادثه بزرگ با بی اهمیت جلوه دادن و نیز به انحراف کشاندن آن از تأثیر آن بر قلوب و روان انسانها بکاهند. اگر چه عظمت این حادثه با حضور ملیتهای مختلف از سراسر جهان تا آنجاست که علی رغم تلاش برای بایکوت خبری گاهی عظمت این حادثه بزرگ تیتر اول خبر رسانی ها می شود؛ برای مثال نشریه آمریکایی هافینگتون پست می نویسد: «اگر می خواهی اسلام حقیقی را بشناسی به زیارت اربعین برو؛ زیرا مراسم ارزشها و الگوهاست. شمار زائران این تجمع پنج بار بیشتر از مراسم بزرگ و مهم " کومبه میلای " هند و هاست که هر سه سال یک بار برگزار میشود در زلزله هائیتی وزارت دفاع آمریکا فقط چهار میلیون وعده غذایی داد و در اربعین بیش از دویست میلیون وعده غذایی تهیه می شود و همه را خیرین به عهده گرفته اند.

الف راهپیمایی اربعین در تاریخ و سنت دینی

واژه اربعین در برخی آیات قرآن آمده و در تمام آنها به معنای چهل یا چله به کار رفته است و در مواردی نیز از نوعی تقدس برخوردار است. در حدیثی از رسول خدا ا اربعین به معنای چهل آمده است: «إن الأرض لَتَبْكِي عَلَى الْمُؤْمِنِ إِذَا مَاتَ أربعين صباحاً زمین تا چهل روز از مرگ مؤمن گریان است. در سنت دینی اسلام زیارت امام حسین له و ثواب و پاداش آن و نیز پیاده روی ۲ اربعین مورد توجه خاص قرار گرفته است. از سویی در روایات بسیاری بر زیارت خاص امام حسین در مناسبتهای مختلف مذهبی مانند عید فطر، عید قربان، نیمه شعبان ماه رجب و رمضان تأکید و زیارت خاص در روز اربعین فقط برای امام حسین وارد شده است؛ چنانکه امام حسن عسکری فرموده است: «نشانه های مؤمن پنج چیز است نماز پنجاه و یک رکعت واجب و نافله در طول شبانه روز) زیارت اربعین امام حسین انگشتر در دست راست نمودن، پیشانی بر خاک گذاردن و بلند گفتن بسم ا الرحمن الرحیم در نمازهای جهریه (صبح، مغرب و عشاء (

از سوی دیگر ثواب و پاداش بسیاری برای پیاده روی جهت زیارت در روایات بیان شده است؛ چنانکه امام صادق درباره ثواب و پاداش زیارت خانه خدا با پای پیاده که سابقه تاریخی آن به حضرت آدم می رسد می فرماید: «یک حج با پای پیاده برابر هفتاد حج است. در بیش از ۱۰ روایت پاداش بسیاری برای زیارت امام حسین ماه با پای پیاده بیان شده است که از جمله میتوان به آمرزش گناهان تنزه و تهذیب در برداشتن هر قدم از بین رفتن بدیها و گناهان در قدم اول و نوشتن نیکیها و خوبی ها در قدم دوم دفع بلا در دنیا و آخرت، رفع حوائج دنیوی مصونیت از آتش جهنم و ... اشاره کرد. به تأسی از این احادیث، زیارت با پای پیاده میان علما، بزرگان حکام و مردم مرسوم شد. مرحوم آخوند خراسانی، مرحوم شیخ انصاری، میرزا حسین نوری و... از جمله عالمانی هستند که به تشرف با پای پیاده اهتمام خاصی داشتند. حاکمان حکومتهای شیعی از جمله جلال الدوله آل بویه نیز بوده اند که از خندق شهر کوفه تا قبر امیر مؤمنان ا را پیاده پیمودند. ارزش و پاداش زیارت خاص اربعین و ارزش زیارت با پای پیاده به سوی قبر مطهر امام حسین سبب شده هر سال در ایام اربعین اجتماع عظیم و باشکوهی از ۱ میلیون ها انسان عاشق به وجود بیاید که ریشه تاریخی آن به ۱۴ قرن پیش باز می گردد؛ زمانی که جابر بن عبدا انصاری به عنوان اولین زائر قبر سید الشهداء در روز اربعین نام خود را در تاریخ ثبت کرد و اسیران آزاد شده کربلا نیز در روز اربعین به آنجا رسیدند.

ب ظرفیت قیام حسینی در ایجاد وحدت اسلامی

قیام امام حسین دارای ظرفیتهای ویژه ای در تاریخ اسلام برای ایجاد وحدت اسلامی است که مشابه آن در دیگر جریانهای تاریخی وجود ندارد. برخی از این ظرفیت ها عبارتند از: ا قیام امام حسین اله قیامی

حق طلبانه و عدالت خواهانه و مبارزه با ستم، فساد منکر، تحریف دین و بر محور تعالیم قرآن بوده است. این عناصر نه تنها مورد تأکید دین بلکه با فطرت پاک انسانی نیز همسو و مطلوب همه انسان هاست. بنابراین قیام امام حسین بر محور دین اسلام و مطلوب تمام مسلمانان و بلکه تمام ادیان و مذاهب آسمانی و حتی انسانی است؛ از این رو میتواند همه مسلمانان را به سوی خود جلب کند.

امام حسین همراه برادر و خواهرش تنها نوادگان پیامبر ا و بلکه بر طبق روایات صحیح، فرزندان پیامبر بودند. محبت ویژه پیامبر به آنان در روایات شیعه و اهل سنت از ظرفیتهایی است که تنها مخصوص به آنهاست.

نوع ظلم و ستم و جفایی که بر امام حسین ا و اهل بیت پیامبر روا شده است در تاریخ اسلام بی سابقه است. توجه به بعد رنا و مظلومیت آن حضرت همواره مورد تأکید پیشوایان دینی بوده است؛ از همین روست که آگاهی از مظلومیت آن حضرت ظلم های بر ایشان و نیز پایداری و مقاومت آن حضرت در مقابله با ظلم، توجه و همدلی بسیاری از مسلمانان و انسانهای حق پرست را به خود جلب کرده است.

یکی از موارد اتفاق نظر در میان شیعیان و بسیاری از بزرگان اهل سنت در طول تاریخ تعظیم و بزرگداشت قیام امام حسین و لعن و تخطئه قاتلان و دشمنان آن حضرت بوده است؛ آن گونه که برخی از بزرگان اهل سنت آن را اجماعی دانسته اند. برگزاری مراسم عزاداری برای آن حضرت هم در میان شیعیان و هم در میان اهل سنت در بسیاری از کشورها و در طول تاریخ به عنوان یک سنت مردمی و دینی جریان داشته است؛ اگر چه گاه تقابل هایی در طول تاریخ در این مراسم نیز به وجود آمده است. امروز نیز دشمنان می کوشند با توطئه و هزینه کرد تبلیغاتی رسانه ای و تزریق ثروت و نیز ایجاد و پرورش عناصری در میان شیعیان و اهل سنت و با بهره گیری از نا آگاهی و تحریک برخی شیعیان در مراسم های مختلف از جمله عزاداری ها این تقابل را بیشتر کنند که طرد و از بین بردن این نوع حرکت ها و تحریکها هوشیاری تمام مسلمانان را می طلبد. این ظرفیت ها و عناصر و موارد دیگر مانند آنها در نهضت عاشورا، امام حسین را در کانون توجه تمام مذاهب اسلامی و حتی غیر اسلامی قرار داده است و اجتماع اربعین یادآور آن قیام و آزادگی انسانها و تبلور ارزشهای عاشورایی و برآورنده وحدت اسلامی بلکه وحدت انسانی و فرا ادیانی است.

ج عناصر وحدت در راهپیمایی اربعین

پیاده روی اربعین به دلیل شاخصه ها و عناصر متعددی که در آن وجود دارد. همانند حج ابراهیمی از

پتانسیل بسیار زیادی برای ایجاد همدلی همبستگی و وحدت جهان اسلام برخوردار است. اگر چه حج ابراهیمی به دلیل وجوب دینی، مرکزیت توحید تصریح آیات قرآن وجود کعبه و بیت ا دارای جایگاه و ویژگی انحصاری است؛ اما امروزه راهپیمایی اربعین به گونه ای توسعه یافته که انسانهای بیشتری را از ادیان و مذاهب مختلف در خود جای داده است و از این زاویه میتوان آن را همانند مسأله د اعتقاد به ظهور منجی دانست که خواسته فراگیر اغلب مذاهب و ادیان است.

ظرفیت ها و عناصر اربعین را میتوان در موارد متعددی بر شمرد. رهبر معظم انقلاب در اجتماع دانش آموختگی دانشجویان دانشگاه امام حسین ، برخی از این ظرفیت ها را چنین بیان کرده است.

امروز هم در دنیای پیچیده تر تبلیغات و پر هیاهویی که بر بشریت حاکم است، این حرکت اربعین یک فریاد رسا و یک رسانه بی همتاست. چنین چیزی وجود ندارد دیگر در دنیا، اینکه میلیونها انسان راه می افتند؛ نه فقط از یک شهر یا یک کشور بلکه از کشورهای مختلف و نه فقط از یک فرقه اسلامی بلکه فرق مختلف اسلامی و حتی بعضی ادیان غیر اسلامی این وحدت حسینی است شما به درستی گفتید: «الحسین یجمعنا حقیقتاً این جور است. حسین عال اجتماع عظیمی را درست می کند. این دلها با هزاران گام در راه است همه حرکت می کنند. همه راه می افتند به سمت آن معدن و سرچشمه معنویت و آزادگی و این را به رخ دنیای مادی امروز می کشند.

برخی عناصر مورد اشاره در این سخنان عبارتند از حسینی بودن حرکت مردمی بودن آن فرا مذهبی معنویت و خلوص.

1. عشق حسینی

ظرفیت قیام حسینی با همه عناصر بیان شده، موجب بروز عشق حسینی در دل تمام عاشقان و آزادگان از تمام ادیان و مذاهب میشود. این عشق در قوا و نیروهای محرکه انسان به جریان می افتد و موجب حرکت و جنبش عظیم می شود که راهپیمایی عظیم اربعین در واقع تبلور آن عشق و آفرینش آن جنبش عظیم و یکپارچه است. این همان معنای عشق حسینی است که انسانهای مختلف را دور

هم جمع کرده است (حب الحسین یجمعنا).

این ظرفیتها نقش اساسی در ایجاد حرکت اربعین دارند؛ یعنی عنصر حق طلبی آزادگی، مبارزه با ظلم و

انتساب آن به خاندان رسالت انگیزه های اصلی در حرکت اربعین است؛ افزون بر ثواب و پاداش الهی و رستگاری در دنیا و آخرت که همگان را بر محور حسین دور یکدیگر جمع و میان آنان همبستگی ایجاد کرده است. نهضت حسینی با عناصر خود موجب آفرینش عشق حسین در دل عاشقان شده و این عشق همه را در آن راهپیمایی عظیم دور هم جمع کرده است.

2. مردمی بودن

یکی از ویژگیهای حرکت اربعین مدیریت و اجرای آن توسط خود مردم است. در مناسک عزاداری و حرکت اربعین خود جوش بودن چرخه اقتصادی مردم نهاد و توزیع نقشها میان کنشگران مردمی سبب شده تا نوع این آیین، مردمی باشد که برخی نیز آن را مدیریت هیأتی نامیده اند. این نوع مدیریت دارای ویژگی هایی همچون خود جوشی عاطفی داوطلب پذیر توانایی محور ثواب طلب هماهنگی و تعهد است. مدیریت این اجتماع توسط خود مردم و مسئولیت پذیری آنان، ضمن فراهم کردن امکان و پایداری این حرکت عظیم موجب همدلی و همبستگی بیشتر میان آنان میشود؛ زیرا مردم این حرکت عظیم و شرکت کنندگان در آن را جزئی از زندگی خود می دانند. این مسأله موجب نزدیک تر شدن بیشتر دلهای مردم به یکدیگر و وحدت و همدلی و عشق میان انسانها می شود.

3.فرامذهبی بودن

میراث جهان اسلام، متعلق به تمام جهان اسلام است و نباید آن را در فرقه با مذهب و خاصی منحصر کرد. برای آنکه اربعین در وحدت جهان اسلام ایفای نقش کند، باید ا آن را از حالت انحصاری مذهب شیعی بیرون آورد و متعلق به تمام جهان اسلام دانست. فرامذهبی بودن شعائر و مراسم دینی را میتوان اساسی ترین عنصر برای و ایجاد همبستگی میان مذاهب مختلف جهان اسلام دانست که این مسأله در مورد گردهمایی حج کاملاً آشکار است. اکنون راهپیمایی اربعین نیز علی رغم برخی حرکت ها و رفتارهای ناآگاهانه از سوی برخی عناصر شیعی برای انحصار طلبی مذهبی در آن و ایجاد ذهنیت منفی برای مذاهب دیگر اسلامی نسبت به آن شکل حرکتی فرامذهبی و حتی فرادینی به خود گرفته و پیروان مذاهب دیگر اسلامی و حتی ادیان دیگر را نیز در خود جمع کرده است.

محور قرار گرفتن امام حسین و الگوی آن حضرت در مبارزه با ظلم و بی عدالتی این امکان را فراهم آورده است تا برخی ادیان و مذاهب دیگر نیز این حرکت عظیم را حرکتی از خود بدانند و در این راهپیمایی عظیم شرکت کنند. انحصار طلبی و آشکار کردن اختلافهای شیعی با مذاهب و ادیان به وحدت

آفرین بودن این حرکت عظیم ضربه میزند؛ چنانکه برخی رفتارهای تفرقه انگیزی که به ندرت نیز رخ میدهد مورد توجه رسانه ای تبلیغاتی دشمنان قرار گرفته است و آنها کوشیده اند با برجسته کردن این رفتارها زمینه های دشمنی و اختلاف در میان است اسلامی را فراهم کنند. این انحصار طلبی و رفتارهای تفرقه نگیز موجب می شود این حرکت عظیم به جای آنکه عامل مهمی برای ایجاد همبستگی جهان اسلامی باشد، به عاملی برای تخریب وحدت اسلامی تبدیل شود.

4.فراملی بودن

یکی از عناصر مهم در ایجاد وحدت میان انسانها و مذاهب، نادیده شدن هر گونه رنگ انحصار و تعلق است؛ خواه رنگ مذهبی باشد با رنگ نژاد، کشور، ملت، زبان ..... این عنصر در حرکت جهانی اربعین نیز وجود دارد وجود همه فرهنگ ها ملت ها نژادها و مذاهب آن را به صورت یک راهپیمایی عظیم وحدت آفرین در آورده است. تعلق نداشتن این حرکت عظیم به ملت با دولتی خاص، سبب همراه شدن دلهای بسیاری با این حرکت عظیم شده است. تظاهر ملی و ملیست خواهی همانند انحصار طلبی مذهبی میتواند یکی از آسیبهای جدی برای ایجاد تفرقه باشد. مذهب و ملیت همواره دو عنصر مهم برای ایجاد تفرقه در میان ملت های اسلامی و غیر اسلامی از سوی استعمارگران بوده است. برای باطل کردن نقشه های دشمنان در ایجاد تفرقه میان امت اسلامی در راهپیمایی اربعین باید بعد فراملی و فرامذهبی بودن آن برجسته تر و بستر میدانی و عملی آن را هر چه بیشتر فراهم شود.

5. معنویت و خلوص

مادی گرایی و نگاه سودجویانه و منفعت طلبانه به هر چیزی موجب ایجاد تفرقه در انسانها میشود. همه جنگها و اختلافها در طول تاریخ، برای به دست آوردن سود و منفعت و سرمایه بیشتر است. همبستگی انسجام و همدلی زمانی به وجود می آید که افراد فقط به دنبال سود و منفعت خویش نباشند. راهپیمایی بزرگ اربعین اوج قله کمال همدلی و همبستگی است. انسانها در این حرکت نه تنها به فکر سود و منفعت

طلبی نیستند بلکه منافع مادی خود فدای رونق بخشیدن به این حرکت می کنند. یکی از زیباترین تصاویر این مراسم سبقت گرفتن مردم به ویژه مردم عراق از یکدیگر برای خدمت رسانی به دیگران است. آنان از نظر مادی و معنوی هر چه در توان دارند. در طبق اخلاص می نهند و به زائران حسینی تقدیم می کنند. همگان در راهپیمایی بزرگ اربعین به دنبال برگزاری هر چه باشکوه تر این راهپیمایی عظیم هستند؛ اگر چه گاهی متاسفانه برخی نمادها و رفتارها بوی تظاهر و نمایان ساختن خود دارد؛ مانند نشانه های تبلیغی برخی مراجع بر روی عمودها که در کنار تبلیغات فروش برخی محصولات قرار میگیرد ذهن انسان را به تشابه سازی وا می دارد که شاید این نشانه ها نیز نوعی تبلیغ باشد. این تشابه سازی ذهن با توجه به سوابق آن رسانه مذهبی و رگه های اتصال آن به برخی مراکز خاص قدرت چندان استبعاد ندارد؛ در حالی که آیت ا سیستانی مرجع عظیم عراق که از محبوبیت خاصی در قلوب مردم عراق برخوردار است و نقش تأثیر گذاری در برگزاری این راهپیمایی و نقش اربعین حسینی در وحدت اسلامی

عظیم دارد. هیچ نشان انحصاری در این مسیر ندارد.

6.یگانگی و یک نواختی نمادها

معنویت و خلوص در این حرکت عظیم موجب میشود که همه نمادها، عاشورایی و به دنبال ارائه تصویری از عظمت امام حسین ا و قیام آن حضرت باشد؛ حتی حضور مسیحیان با نماد مسیحیت یا هر نماد خاص دیگری صرفاً برای نشان دادن عشق به امام حسین له و بیان حقانیت آن حضرت باشد. در واقع نماد او، تبلیغ مسیحیت نیست؛ بلکه تبلیغ و اعلام حقانیت امام حسین و عشق به آن حضرت است. هر گونه نشان از خود در این مراسم حتی اگر اندک و کوچک باشد، از جمله آسیب هایی است که میتواند به این حرکت عظیم انسجام و وحدت جهانی آن

آسیب برساند.

7.تبلور خصلت های انسانی

تمام انسان ها بر فطرت الهی و خصلتهای پاک انسانی آفریده شده اند و همین مسأله یکی از علل نزدیکی انسانها به یکدیگر علی رغم تکثر نژادها، ملت ها و دین هاست. فضایل کلی اخلاق در میان همه ملتها یکسان است. هر انسانی از هر دین و آیین و ملتی ،آزادگی یاری ستمدیدگان مبارزه با ظلم، وفای به عهد ایستادگی و مردانگی و .... را می ستاید؛ حتی اگر خودش از این خصلت ها و ارزشها برخوردار

نباشد. عاشورای حسینی تبلور این ویژگیهای پاک انسانی است و حرکت عظیم راهپیمایی اربعین به نمایش گذاشتن ارزشهای عاشور است. بنابراین این ویژگی می تواند عامل مهمی برای ایجاد همبستگی جهان اسلام و بلکه همه ملت ها باشد.

فهرست منابع

کتب

ابن جوزی، عبدالرحمن بن علی المنتظم في تاريخ الملوك و الامم، بیروت: دار الکتب

الإسلامیه، ۱۴۱۲

نقش اربعین حسینی در وحدت اسلامی

این شهر آشوب مازندرانی محمد بن علی مناقب آل أبي طالب ، چاپ اول قسم: علامه

۱۳۷۹ق

ابن قولویه جعفر بن محمد کامل الزیارات: تهران: نشر صدوق، ۱۳۷۵ش اکبریان، سید محمد و محمدرضا بهروز؛ پرسمان محرم قم بوستان کتاب، ۱۳۹۴ش

د تفتازانی، سعد الدین: شرح العقائد النسفیه تحقیق احمد حجازی سفاء قاهره: مکتبة الکلیات

الأزهریه، ۱۴۰۷ق.

دربندی، فاضل اسرار الشهاده تهران طوبای محبت، ۱۳۹۲ش.

صدوق، محمد بن علی کتاب من لا یحضره الفقیه، چاپ دوم، قم دفتر انتشارات اسلامی

۱۴۱۳ق

طوسی، محمد بن حسن الأمالي تصحیح مؤسسة البعثة؛ چاپ اول، قم: دار الثقافة، ۱۴۱۴ق.

مفید، محمد بن محمد مناسك المزار: تصحیح محمد باقر ابطحی چاپ اول، قم: کنگره

جهانی هزاره شیخ مفید، ۱۴۱۳ق.

مقالات

موسوی سید محمد و رضا بیات کارشی در آیین پیاده روی اربعین حسینی و اثرگذاری

کارکردهای اجتماعی و سیاسی آن دو فصلنامه نامه فرهنگ و ارتباطات؛ سال سوم، شماره اول

پاییز و زمستان ۱۳۹۷ش

سایت ها

پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر حضرت آیت ا سید علی خامنه ای مدظله العلی

۲ باشگاه خبرنگاران جوان بازتاب اربعین در نشریه آمریکایی هافینگتون پست

۱۲ر۰۹ر۱۳۹۳، کا خبر: ۵۰۶۰۹۸۹